

33045

Цѣна 1.50 л.

рско Земледѣлско Дружество.

70%
420000
СТУДИЯ

по

937
ТЮТЮНОВОТО ПРОИЗВОДСТВО

БЪ БЪЛГАРИЯ

ОТЪ СТОПАНСКО И ФИНАНСОВО ГЛЕДИЩЕ

ОТЪ

професоръ Д. Мишайковъ.



ПЛОВДИВЪ

Печатница „Работникъ“ на Г. Дончевъ.

1918.

33045



1960

5342/11

СЪСТОЯЩА СЕ АКАДЕМИЯ
БИБЛИОТЕКА
ИЗД. ЛО

4029 нощ

1960

ВСИ „В. Коларов“
Пловдив

Тютюновото производство въ България от стопанско и финансово гледище

отъ проф. Д. Мишайковъ.

252841 1988

Тютюновата култура трѣбва да е била прѣнесена въ Балканския Полуостровъ и въ нашата страна отъ нейното отечество Америка наскоро слѣдъ откриването на послѣдната. Както навсѣкждѣ, така и у насъ развъждането на тютюна скоро взело значителни размѣри: на сѣчението бързо прикинало къмъ това раздразнително растение, вслѣдствие на което търсенето на негозвитѣ листа отъ день на день ставало по-настойчиво. По Балканския полуостровъ тютюновата култура се бързо разпространила, и то главно въ ония области, които се оросяватъ отъ голѣмитѣ рѣки Марица, Струма, Мѣста. Вардаръ Морава, Дринъ Ала най-важно срѣдище на тютюновата култура сѣ долините, които се спускатъ по сѣвернитѣ и южнитѣ склонове на Родопитѣ и отчасти на Рила, а именно въ Сѣрско, Драмско, Скененско, Гюмюрджинско, Хасковско. Дупнишко.

Прѣди балканската война, въ границитѣ на стара България били засѣвани срѣдно годишно по около 96000 декара съ тютюнъ при едно срѣдно производство отъ около 7.6 мил. кгр., на стойностъ около 7 1/2 мил. лева. Отъ 1897 г. насамъ засѣтото пространство съ тютюнъ и добитото производство се изразяватъ въ слѣднитѣ числа:

Засѣто пюстр. въ 1000 декара произр. въ 1000 н. гр.

1897	12.18	898
1893	35.08	3.461
1899	5.19	4,026
1903	12 07.0	8.853

Засѣто простр. въ 1000 декара произ. въ 1000 к. гр.

1904	76.49	4,508
1905	55.92	3,918
1906	70.18	6,428
1907	57.87	4,089
1908	48.80	3,450
1909	54.48	3,547
1910	77.89	6,325
1911	121.23	10,647

Най-голъмо било количеството на добития тютюнъ прѣзъ 1903 и 1911 г., главно благодарение на покачането на цѣнитѣ на тютюна прѣзъ 1902 — 1903 и прѣзъ 1909 — 1911 г. Половината отъ произведения тютюнъ се е изнасялъ въ чужбина, а главно въ Австро-Унгария, Германия, Египетъ, Гърция и Турция. Една частъ отъ търговията съ тютюна на България се намисляла въ чужди рѣцѣ, а значителна частъ отъ изнасянитѣ отъ нашата страна тютюни отивали въ странство подъ турски, гръцки и египетски етикети.

Най-голъмо било производството на тютюна (1911 г.) прѣди балканската война въ окръжитѣ Кюстендилъ (2.5 мил. кгр.), Пловдивъ (2.2 м. кгр.), Руссе (1.6 м. кгр.), Ст. Загора (3.2 мил. кгр.). По голѣмина на произведенитѣ количества първо мѣсто заематъ околицитѣ: Дупница — съ 2 мил. кгр., Хасково — съ 1.2 мил. кгр., Харманлий — съ 1.1 мил. кгр. Пловдивъ — съ 1.0 мил. кгр. и Силистра — съ 0.8 мил. кгр. Въ тия петъ околии се произвежда, слѣдов., около 60% отъ цѣлото количество на произвеждания тютюнъ въ страната. Най-реномиранитѣ тютюни на България сѣ произвеждатъ въ Дупнишко, Хасковско и Пловдивско.

■ Присъединението на нова Тракия прѣзъ 19.3 г. Означава началото на единъ новъ периодъ отъ историята на тютюновото производство въ нашата страна. Въ териториитѣ на нова Тракия спада частъ отъ ония области на Балканския полуостровъ, въ които се произвеждатъ въ значителни количества най-доброкачествени тютюни. На първо мѣсто тукъ стои областта на Ксанти и Гюмюрджина. Въ тая областъ до прѣди балканската

война произвеждали около 6½ — 7 мил. кгр. тютюнъ, които, споредъ произхождението си, се разпрѣдѣляли по слѣдния начинъ: Гюмюрджинска околия — 1 мил. кгр., Шеихъ-Джумайска — 1.2 мил., Кърджалийска — 0.7 мил., Кушукавакъ, Матавля и Гяуръ-дере 1 мил., Егри-дере 0.3 м., Дарж-дере — 1.3, Ксанти — 1.0 мил. кгр. Най-добритѣ тютюни ставатъ въ ония ниви, които лежатъ въ мѣстността „Яка“, въ наклонитѣ къмъ морето южни поли на Родопитѣ. Забѣлжителни тютюнопроизводителни центрове сѣ: Киречлеръ, Буякъ-Мурсалъ, Кючукъ-Мурсалъ, Джелепли, Фучитлъ, Окчиларъ. Въ Гюмюрджинско добри тютюни ставатъ въ селата Муратлъ, Ардамлъ, Сусулкьой, Мисалимъ-кьой, Чепелли, Сенделли, Аязма, Семитли, Дерекли и др. Добри тютюни въ значителни количества се произвеждатъ и въ Горно-Джумайско и Неврокопско, а именно: въ Горно-Джумайско около 1.2 мил. кгр., въ Неврокопско — около 0.8 мил. кгр. годишно. Още по-голъми размѣри има производството на тютюна въ Сърско, Драмско и Кавалско, гдѣто то възлиза на около 11 — 12 мил. кгр. Отъ това количество на Сърско се падатъ около 2.75 мил., на Драмско — около 4.0 мил., на Кавалско — 0.75 мил., на Правища — 2.0 мил., на Саръшабанъ — 1.25 мил., на Неврокопско (мѣстата отъ бившата гръцка територия) — 0.75 мил. кгр. Изъ тая областъ най-добри тютюни ставатъ въ мѣстността Каршияка, на дѣсныя брѣгъ на рѣката Мѣста, която дѣли мѣстноститѣ Яка отъ ония, които носятъ названието Каршияка. Тукъ най-забѣлжителни тютюнопроизводителни центрове сѣ селата Муратли, Маялъкъ, Чобанли, Кюлюнъ-дере, Караджаларъ, Инженесъ, Кара-чадирли, Ада, Сарничъ, Еникьой и др. Въ Драмско най-добри тютюни ставатъ въ Махалата, гдѣто спадатъ селата Мусратли и Синджири, а слѣдъ тѣхъ се редятъ Чаталджа, Едирнеджикъ, Органджи, Химитли, Касапли. Въ Правишко най-добри тютюни ставатъ въ Никишанъ и въ другитѣ села. Ала въ Зъхненско тютюнитѣ сѣ по-доброкачествени, особено въ селата Череплъкъ, Кюпъ-кьой, Радолиово. Въ Сърско ставатъ твърдѣ добри тютюни: тукъ на първо мѣсто трѣбва да бждатъ споменати се-

лага: Довища, Сармусакли, Везникъ, Субашкьой, То-
поляне.

Въ централна и западна Македония тютюновото производство е по-слабо развито. Тукъ не се срѣщатъ ония тънки, ароматични тютюни, които съставляватъ гордостта на Родопитъ и Бѣлото море. И по количество на производството споменатитѣ области стоятъ много по-низидъ, отколкото Източна Македония и Тракия. Въ Македония произвеждали сръдно 4 — 5 мил. кгр. тютюнъ, отъ които въ Скопие около 2.5 мил. кгр. Прешовско — около 0.6 — 0.8 мил. кгр., Призренъ — около 0.3 мил. кгр., Битоля — около 0.45 мил., Дебъръ — около 0.45 мил., Гевгели, Дойранъ и Тиквешъ — около 0.2 мил. кгр. Това сж данни на турската статистика, вѣрността на които едва ли може да се смѣта за установена. Има основание да се прѣдположи, че въ централна и западна Македония произвежданото количество на тютюна надминава посоченитѣ по горѣ числа. Въ всѣки случай най-важнитѣ тютюнопроизводителни центрове се намиратъ въ Скопско, Прешовско и Прилѣско. За най-реномиранъ се счита скопскитѣ тютюни.

Въ Одринско тютюновото производство е твърдѣ слабо. Споредъ статистиката на режията тамъ произвеждали прѣди балканската война около $1\frac{1}{4}$ мил. кгр. тютюнъ. Отъ двѣ — три години насамъ се засилва производството на тютюна въ Суфлу, главно вслѣдствие западането на лозята. Добитиятъ досега тютюнъ е отъ добро качество.

Допрѣди балканската война слѣдов. цѣлото тютюново производство въ Сѣрско — Драмско — Кавалско, Кавтийско и Гюмюрджинско възлизало на около 20 — 22 мил. кгр., на стойностъ около 100 — 1.0 мил. лева. Ако приемемъ условията прѣди оная война за нормални, ние ще можемъ да разчитаме въ бъдеще на едно производство въ стара България, цѣла Македония и Бѣло-морскитѣ области, заедно съ Сѣрско, Драмско и Кавалско, възлизаше на около 35 — 40 мил. кгр., на стойностъ около 150 — 180 мил. лева. Заедно съ това ние можемъ да разчитаме на единъ износъ отъ не по-малко отъ 30 мил. кгр. на стойностъ не по-малко отъ 150

мил. лева. Значението на тая цифра ще стане веднага ясно, ако си припомнимъ, че цѣлиятъ износъ на стара България отпрѣди балканската война възлизаше сръдно на 132 мил. лева. Слѣдователно, само тютюнътъ въ бъдеще би давалъ на нашето народно стопанство значително повече, отколкото цѣлиятъ по-раншенъ износъ на страната!

* * *

Прѣзъ врѣме на сегашната война въ тютюновото производство настъпиха значителни промѣни, които се изразяватъ прѣди всичко въ голѣмото увеличение на засѣтитѣ пространства и производството въ стара България, както това може да се види отъ числата, които слѣдватъ:

години	засѣто простр.	добито произв.
	въ декари	въ мил. кгр.
1912	88909	5.8
1913	60365	5.0
1914	188321	14.8
1915	206559	15.4
1916	169459	13.6
1917	205824	16.5 (вѣроятно кѣтнестъ)

Прѣзъ послѣднитѣ четири години се увеличи производството на тютюна въ всички ония мѣста, които отдавна се занимаватъ съ развъждане на тютюна. Вънъ отъ това се увеличи пространството на засѣваната съ тютюнъ площъ въ такива мѣста, въ каквито прѣди балканската война се добиваха незначителни количества тютюнъ. Най-сетнѣ тютюновата култура си пробива и въ мѣста, въ които по-рано никой не е чувалъ за тютюнъ. Най-силно е увеличението на тютюновото производство въ ония мѣста, въ които поради филоксерата лозята сж въ голѣмъ упадѣкъ, понеже сж благоприятни за тютюна почвенитѣ и климатическитѣ условия. Причината за уголѣмяването на засѣваното съ тютюнъ пространство и за увеличението на производството

трѣбва да се потърси, разбира се, въ увеличението на цѣнитѣ вслѣдствие на войната. Това може да се види най добръ отъ слѣднитѣ числа за количеството и стойността на изне ения прѣзъ 1913, 1914, и 1917 год. тютюнъ :

години	колич. на изнес. тютюни въ мил. кгр.	стойностъ.	
		въ мил. л.	за 1 кгр.
	въ мил. кгр.	изобщо	
1913	4.5	6.5	1.40
1914	9.2	27.5	3.00
1917	17.1	216.5	12.70

Прѣзъ сѣщото врѣме производството на тютюна въ Македония и бѣломорскитѣ области е значително намалѣло. Особено голѣмо е намалението въ областта на Стрско, Драмско и Кавалско и то поради дѣтъ причини: първо, вслѣдствие размѣстването на голѣми части отъ населението прѣзъ врѣме на войната, и второ, вслѣдствие стремлението на населението да засѣе по-голѣми пространства съ храни, за да осигури колкогодѣ прѣхраната си, при трудността да се токарятъ нужнитѣ за изхранването на населението храни отъ другадѣ, както това е ставало въ нормално врѣме.

* * *

Какво би било вѣроятното бждеще на тютюновото производство у насъ? На тоя въпросъ, разбира се, не може да се отговори съ положителностъ, защото е мѣчно още отъ сега да се прѣдвѣдѣтъ всички ония условия, отъ които зависи производството на тютюна. Бждещето на нашето тютюнево производство ще зависи отъ условията на международния пазаръ, който сега, както е извѣстно, поради изолирането на България не съществува. Сега за сега изволѣтъ на нашитѣ тютюни се намира въ зависимостъ отъ Германия и Австро-Унгария, които сѣ единственитѣ пазари за него. Вслѣдствие изолирането на България отъ Зап. Европа, има голѣмо значение обстоятелството, дали Австро-Унгария и Германия

биха се съгласили да допуснатъ транзита на нашитѣ тютюни въ неутралнитѣ страни, въ който случай не само се биха запазили миналогодишнитѣ добри цѣни, но би могло да се очаква и значително повишение въ тѣхъ особено за ароматичнитѣ тютюни на Стрско, Драмско, Кавалско, Ксантийско, Гюмюрджинско и отчасти за ония отъ Дупнишко, Хасковско и Пловдивско. Отъ друга страна има сѣществено значение за нашия тютюневъ износъ нуждата на Германия и Австро-Унгария отъ тютюнъ. Прѣди войната Германия и Австрия внасяха, около 100 мил. кгр. тютюнъ годишно, отъ който отъ Турция бѣше около 10 — 12 мил. кгр., а остатъкътъ бѣше главно холандски и американски тютюнъ. Понѣже тоя тютюнъ, отъ който се приготвяватъ главно пури, липсва на поменатитѣ държави и понѣже консомацията на тютюна и да не е нараснала, въ всѣки случай не се е намалила, явно е, че нашитѣ стюзници сѣ принудени да го замѣстятъ съ тютюнъ отъ България, Турция и напослѣдъкъ отъ Украйна. Турция може да изнася отъ тютюневитѣ области на Смирна, Измиръ и Самсунъ не повече отъ 30 мил. кгр. годишно; Украйна, която произвежда не повече отъ 60 — 80 мил. кгр. тютюнъ годишно, едва е въ състояние да покрива нуждитѣ на Русия. Отъ България и Турция, Германия и Австро-Унгария могатъ да изнесатъ около 50 мил. кгр. тютюнъ годишно; а ако прѣсметнемъ и останалия въ България и Турция неизнесенъ тютюнъ отъ минали години, ние ще намѣримъ, че двѣтѣ тия държави располагатъ съ едно количество за износъ, възлизаще на не повече отъ 80 — 100 мил. кгр., едно количество, което едва би било въ състояние да покрие нуждитѣ на Германия и Австро-Унгария. Трѣбва обаче да се вземе прѣдъ видъ, че тия двѣ държави не сѣ останали съвсѣмъ безъ холандски и американски тютюни прѣзъ врѣме на войната. Но ако допрѣди една година Германия е могла да получава прѣзъ Холандия поне половината отъ онзи тютюнъ, който тя е получавала по-рано отъ Холандска Индия и Америка сега това количество трѣбва да е твърдѣ намалѣло. И понѣже не може да се прѣдположи, че както Германия, така и Австро-Унгария сѣ

успѣли прѣди войната, или прѣзъ първитѣ мѣсеци на войната да направятъ голѣми резерви отъ тютюнъ, трѣбва да се приеме, че въздържанието на Германия и Австро-Унгария да купуватъ нашитѣ тютюни е само врѣменно. Напоследѣхъ се говори много за опигитѣ да се замѣсти тютюна съ нѣкакви други листа; какво вѣрно се крие въ тия слухове, не ни е добръ извѣстно. Ала по отношение на сурогатитѣ на тютюна може да се каже положително само това, че суррогиране на тютюна може да стане само тогава, когато се намѣри такова растение, което би указвало също такива влияния върху вкуса и организма на човѣка, каквито дава и тютюнътъ. А това е малко възможно, защото, ако имаше такива по ефтини растения, хората отдавна щѣха да пушатъ тѣхъ, а не тютюна. Суррогирането на тютюна може да има само тогава успѣхъ, когато хората прѣстанатъ да чувствуватъ нужда отъ тютюнъ. Ние имаме основания да допуснемъ тъкмо обратното, а именно, че прѣзъ врѣме на войната нуждата отъ тютюна е станала по-остра и е обхванала по-широки слоеве отъ населението. А каква смисълъ би имало да се суррогира тютюнътъ, когато поне една частъ отъ необходимото за консомацията въ Германия и Австро-Унгария количество тютюнъ може да се достави отъ България и Турция? Наистина, то ще струва малко по-скъпо; но какво да се прави, когато по причина на войната всичко е по-скъпнало! Знае се, че въ Германия суррогирайтъ бирата; обаче това става по необходимостъ, именно по липса на ечемикъ: щомъ нѣма ечемикъ, не може да се приготвява и ечемичена бира; мякно е обаче да се допусне, че хората ще започнатъ да пушатъ букова шума, прѣди още да се е свършилъ тютюнътъ.

И затова азъ смѣтамъ, че, ако се продължи войната още извѣстно врѣме, Германия и Австро-Унгария ще трѣбватъ да купуватъ нашия тютюнъ. Ако войната се свърши скоро, тогава положението ще се измѣни само отчасти. Слѣдъ свършване на войната и, ако не продължи икономическата война, Германия ще може да си докара холандски и американски тютюна въ достатъчно количество, въ който случай тя нѣма да бѣде прину-

дена да купува непрѣменно български или турски тютюнъ, за да замѣства съ него холандския. Тогава тя заедно съ Австро-Унгария ще се върне къмъ старото положение, за да изнасятъ двѣгъ отъ България 12—14 мил. кгр. тютюнъ. Ала при свършване на войната, за нашия тютюнъ ще се отворятъ американскитѣ, италианскитѣ, английскитѣ и египетскитѣ пазари, които до прѣди войната поглѣщаха 6 — 7 мил. кгр. доброкачествени тютюни. На първо врѣме слѣдъ войната тѣ ще купятъ вѣроятно значително повече, за да попътнятъ изчерпанитѣ си складове. Ние можемъ, слѣдов., да разчитаме, че за нашето тютюнево производство въ новитѣ земи, веднага слѣдъ свършване на войната, ще се възстановятъ старитѣ пазари и то съ тенденция за увеличение на износа: най-силна ще бѣде тая тенденция въ Съединенигъ Щати, които започнаха да изнасятъ бѣломорски тютюни къмъ 1900 — 1901 г., а стигнаха прѣзъ 1911 г. до голѣмата цифра 4.1 мил. кгр. Малко по-друго ще бѣде на международния пазаръ положението на тютюнитѣ отъ стара България. Една частъ отъ тия тютюни, най-доброкачественитѣ, могатъ да разчитатъ на сигуренъ пазаръ, ала тѣхното количество не вѣрвамъ да възлиза на повече отъ 2 — 3 мил. кгр. Останалото количество обикновенъ тютюнъ може да разчита на пазаръ само при низки цѣни, освѣнъ ако складоветѣ отъ балкански тютюнъ на Съединенигъ Щати, Германия и Австро-Унгария въ края на войната бѣдатъ толкова изчерпани, че да бѣде нужна поупката на по-голѣми количества, па макаръ и по-долнокачественъ тютюнъ. Въ всѣки случай прѣкомѣрното увеличение на засѣтата съ тютюнъ площъ въ мѣста, гдѣто ставатъ долни и срѣдни тютюни ми се вижда донѣгдѣ рисковано. Ало това би имало значение само за първото врѣме слѣдъ свършване на войната, и особено ако на всемирния пазаръ се явятъ тютюни, които прѣзъ врѣме на войната не сж могли да бѣжатъ продадени. Една врѣмена криза за долнокачественитѣ тютюни би настѣпила и вслѣдствие обѣдняването на широкитѣ и срѣднитѣ слоеве на населението, поради което цѣнитѣ на тютюнигъ и издѣлията отъ тѣхъ не биха могли да бѣдатъ много високи. Въ същото на-

правление би поддържало и едно увеличение въ облагането на тютюна, което би спънало консумацията поне за толкова време, колкото ще бъде нужно, за да се приспособи широката маса на населението към новите условия на живота. Следъ като мине това преходно време, консумацията на тютюна ще започне да се увеличава успоредно съ увеличението на населението и съ повдигането на благосъстоянието на широките маси, а това пъкъ ще поощри производството на малко по-доброкачествените, но затова по-ефтини тютюни.

* * *

Отъ всичко горѣказано може да се извади заключението, че доколкото това зависи отъ условията на международния пазаръ бждещето на нашето тютюнево производство може да се счита за достатъчно осигурено. Ала бждещето на тютюневата култура въ нашата страна, особно бждещето на тютюновото производство въ новите земи, зависи още отъ нѣколко важни условия. На първо мѣсто то зависи отъ запазването на досегашните работни рѣцѣ. Най-добрите тютюнопроизводители въ бѣломорската областъ сж турците, които притежаватъ въ голѣма степенъ търпението да се занимаватъ систематически съ цѣлия този комплексъ отъ дребни операции, които изисква отглеждането на тютюновото растение. Затова една отъ първите задачи на държавата трѣбва да сѣстои въ това, да се създадатъ такива условия въ новите земи, че никаква агитация за изселване да не може да намѣри почва въ срѣдата на турското население. Изселятъ ли се турците отъ тая областъ, тютюновото производство ще бъде компрометирано за продължително време. А за да се прѣдварягъ резултатите отъ едно евентуално масово изселване на турското население, трѣбва да се взематъ мѣрки за постепеното населяване на тия мѣстности съ българско население отъ подходящи мѣста на България и Македония и главно изъ такива, въ които лозарството пропада. Тая колонизация трѣбва да се започне въ минимални размѣри, тя трѣбва да бъде не безсистемно настаняване на бѣ-

жанците", а една систематическа колонизация съ опредѣлена стопанска цѣль, а именно да се създадатъ приемници на сегашното турско население въ култивирането на тютюна. Прѣди да се пристѣпи къмъ тая колонизация, трѣбва да се изучатъ *основно* и *подробно* както условията на мѣстото, гдѣто сж живѣли по рано колонистите, така сжщо и ония на мѣстото, въ което тѣ ще се прѣселятъ. Особно внимание ще трѣбва да се обърне върху здравословните условия. Тоя въпросъ има особно значение за долините край Бѣлото море, които сж огнища на малария, и въ които не едно прѣселнишко сѣмейство, жертва на неутѣствено колонизиране е намѣрило смъртта си. Паралелно съ колонизацията трѣбва да върви и санирането на бѣломорския край. Последниятъ е единъ кѣтъ отъ рая — той е най-благословената земя на Балканския полуостровъ. Ала безъ унищожението на маларията, той ще остане за винаги извънъ сферата на културния животъ. Пролучването на толкова важния колонизационенъ въпросъ досега трѣбваше да бъде свършено. Не е ли станало досега, то трѣбва частъ по-скоро да се започне. Санирането на бѣломорския край чрезъ изсушаване на блатата и регулиране на водите ще стане причина за едно бързо нарастване на населението въ тая бждеща градина и ще възнагради българското народно стопанство съ стотици хиляди декари най-плодородна почва.

Заедно съ това трѣбва да се взематъ мѣрки за най-подробно проучване на климатическите, почвените, техническите и стопанските условия на тютюновото производство въ новите земи. Това изучаване трѣбва да се направи отъ специалисти и съ възможно най-голѣмата подробностъ: тютюновото производство, което прѣдставлява толкова голѣма цѣнноста за народното ни стопанство, заслужава това. Трѣбва да се откриятъ опитни станции въ новите земи, въ които да се правятъ подробни изучавания на почвата, климата, торозетѣ и тютюновите сѣмена. Следъ това трѣбва да се изучи съ всичката основателностъ рѣчната манипулация съ тютюна отъ момента, когато се подаде отъ земята растението до момента, когато опакованиятъ въ денкове тютю-

тютюнъ се отправя къмъ мѣстото на износа или на фабрикацията му. Въ сѣщото врѣме трѣбва да се прѣдприеме и изучване на търговията съ тютюнитѣ, като се изслѣдватъ условията, при които ставатъ поупко-продажбитѣ между производителя и експортѣра. Особно внимание трѣбва да се обърне върху условията, при които става поглѣщането на нашитѣ тютюни отъ международния пазаръ. Ние трѣбва да вземемъ по натаѣкъ всички мѣрки, за да изтрѣгнемъ едрата търговия съ тютюна отъ рѣцѣтъ на чужденцитѣ и да я направимъ чисто българска.

Сѣщо такива проучвания трѣбва да се прѣдприематъ и въ центроветѣ на тютюновото производство въ старитѣ земи на България. Установяването на подобността и различията въ почвитѣ, климата и манипулацията на тютюна ще допринесе твърдѣ много за разрѣшение на въпроса: какъ да се повдигне качеството на тютюна въ стара България? Въ сѣщото направление би принесло готѣма полза изучването на тютюневитѣ сѣмена въ новитѣ земи и опигитѣ съ тѣхъ въ старитѣ. Една отъ задачитѣ на бждещата тютюнова политика на държавата трѣбва да се състои въ това, да издиратъ онѣя мѣста отъ стара България, които по почвени и климатически условия най-много се доближаватъ до условията въ новитѣ земи и въ които, слѣдоз, тютюновото производство би дало резултати, близки до онѣя, които се получаватъ въ блѣморската областъ.

Едно друго условие, отъ което зависи бждещото развитие на тютюновото производство се крие въ тютюновото законодателство. Сегашнитѣ законоположения по производството на тютюна сѣ твърдѣ стѣснителни за послѣдното. Онѣя, които сѣ съчинявали тия закони, сѣ изхождали прѣди всичко отъ стремлението, чрезъ ограничѣние свободата на производителя, да направятъ възможността за контрбанда колкото е възможно по-малка, безъ да държатъ смѣтка за нуждитѣ на производството. Нашиятъ законъ за тютюна шаблонизира производството, като прѣдписва съ много голѣми подробности срокове и контроли при множество операции и манипулации съ тютюна. А шаблонизирането на производ-

ството, е най-голѣмиятъ противникъ на доброкачественото тютюново производство. При тютюновото производство, което е едно отъ най-интензивнитѣ земеделски производства, е нуженъ ежедневенъ надзоръ, нужна е ежедневна работа надъ всѣки единъ коренъ и почти надъ всѣки единъ тютюневъ листъ. Сложниятъ и разнообразенъ комплексъ отъ работи, които изисква отглеждането на тютюна отъ посѣването до продаването му на търговеца, не може да се примири съ стѣснителнитѣ разпореждания на едно законодателство, прѣслѣдваще фискалнитѣ цѣли по единъ грубъ и примитивенъ начинъ. Приложи ли се такова законодателство, това непрѣменно ще се отрази върху качеството на обработвания тютюнъ. Въ нашия законъ за тютюнитѣ се крие една отъ причинитѣ за глѣдѣното тютюневото производство въ нашата страна не е направило никакъвъ прогресъ отъ освобождението досега: шаблонизирането на производството може да стане само въ ущърбъ на качеството на тютюна. Специално за новитѣ земи трѣбва да се има прѣдъ видъ, че най-многобройнитѣ производители на деликатнитѣ блѣморски тютюни сѣ турцитѣ. Ясно е отъ тукъ, че бждещото на тютюновото производство въ новитѣ земи, поне за доста дълго врѣме е неразривно свързано съ турското население въ тая областъ. Много ме е страхъ, че безрезервното прилагане на закона за тютюна може да стане причина за едно изселване на турцитѣ, което ще се отрази твърдѣ врѣдно върху бждещото на тютюневата култура у насъ. Турцитѣ сѣ население съ особни обичаи, съ специаленъ патриархаленъ битъ, за който трѣбва донѣдѣ да се държи смѣтка, поне дотогава, догдѣто тѣ привикнатъ да се подчиняватъ на закона. Трѣбва да се знае, че тѣ не могатъ изведнажъ да замѣнятъ стария анархиченъ турски режимъ съ онѣя на една модерна привова държава.

Единъ другъ недостатѣкъ на сегашното законодателство по тютюна у насъ, изтъкнатъ и отъ г. П. Стояновъ въ студията му върху „Облагането на тютюна“, състои въ това, че контролата надъ тютюновото производство се отразява твърдѣ врѣдно върху интереситѣ на дребнитѣ тютюнопроизводители. Извѣстно е, че ка-

чеството на тютюна става толкова по добро, колкото е по интензивно обработването, а най-интензивно обработване на тютюна става въ дребнитъ земеделски стопанства, тамъ гдѣто се засѣватъ 1 — 2 декара съ тютюнъ. У насъ, вслѣдствие ограниченията на закона, който регулира тютюновото производство, сръдного пространство на засѣтата съ тютюнъ земя, която се пада на единъ производител, се е чувствително увеличило: отъ 3.8 декара прѣзъ 1904 г. на 5.6 декара прѣзъ 1911 г. Въ сѣщото врѣме не е настѣпило нѣкакво видимо подобръние въ качеството на тютюна. Ето защо се налага едно ревизиране на закона въ това отношение. Нашиятъ законодател трѣбва да вземе подъ внимание обстоятелството, че бждешето на онова тютюново производство, което е прѣдначено да дава първокачествени тютюни, лежи въ дребното стопанство. Затова ще трѣбва да се помисли за едно разширение на ония изключения, които се прѣдвидяха въ измѣнението на закона отъ 1914 г. и върху тютюневитѣ области на стара България. По тоя начинъ ще се създадатъ условия за подобръние качествата на старобългарскитѣ тютюни.

Въпрѣки измѣненията отъ 1914 г., изглежда, че нашиятъ законъ за тютюнитѣ съдържа още редъ постановления, които сж стѣснителни за производството и затова подлежатъ на внимателно прѣглеждане отъ страна на компетентнитѣ хора. Тютюнопроизводителитѣ отъ новитѣ земи се оплакватъ, напр., че сроковетѣ за подаване на декларации за засаждане на тютюна не отговарятъ на нуждата въ ония случаи, когато първиятъ разсадъ по една или друга причина се развали, и когато стане нужда да се вземе такъвъ отъ друго мѣсто. Сегашниятъ законъ не позволява да се турятъ низитѣ да съхнатъ прѣди прѣвѣрката отъ страна на контролѣра; туй затруднява мѣстенето на низитѣ отъ едно мѣсто на друго, отъ едно помѣщение въ друго, а всичко това прѣчи, защото има случаи, при които, при закѣсяване на контролѣра частъ отъ тютюна се разваля. Друго едно прѣпятствие производителитѣ виждатъ въ сроковетѣ за приготвление на денковетѣ. Едно отъ разпорежданията, които най-много тежатъ на произво-

дигатитѣ е искането на гаранция, едно законоположение твърдѣ интересно, понеже обявява прѣдварително всички тютюнопроизводители за прѣстѣпници: единствената цѣль на това законоположение е да направи възможно събирането на глобитѣ отъ ония тютюнопроизводители, на които сж били съставени актове. Ала законодателятъ е изпусналъ съвършено изъ видъ, че тая чисто полицейска мѣрка може да бѣде извънредно вредна за развитието на тютюновата култура, понеже покровителствува не по-способнитѣ, по-изкуснитѣ и по-работливитѣ, а само по-богатитѣ производители. За процента на фирата така сѣщо има какво да се каже: ония, които се интересуватъ, нека прѣгледатъ оная студия на г. Стоянова, за която стана дума по-горѣ. И въ новитѣ земи нерационално установенитѣ въ закона проценти на фирата сж причина за най-голѣмия брой актове. Въ едни случаи се съставятъ актове, че фирата е по-голѣма отъ прѣдвидената въ закона. Ала има и случаи, когато се искатъ строги обяснения отъ производителитѣ и тогава, когато констатираната въ даденъ случай фира е по-малка отъ законно прѣдвидената! Всички тия оплаквания и въпроси заслужаватъ едно сериозно проучване отъ компетентни хора, които трѣбва да дадатъ нови насоки на нашата тютюнева политика. Нека въ бждеще да има по-малко полицейщина и по-малко фискализъмъ, за да се насърди произвеждането въ по-голѣми количества на по-доброкачествени тютюни.

Ала сръщу всичко това стои, разбира се, едно готово възражение отъ страна на фискалиститѣ: какво да правимъ съ контрабандата? На тоя въпросъ азъ бихъ отговорилъ, че съмъ убѣденъ, какво контрабандата нѣма да се увеличи, ако постановленията на закона за тютюна станатъ по-либерални. Никой не би искалъ едно прѣмахване или даже голѣмо ограничение на държавния контролъ върху тютюновото производство. Разумното състои въ това, да се прѣмахнатъ нѣкои нецѣлесъобразни ограничения въ производството на тютюна. Наистина, една такава реформа би увеличила разноснитѣ на държавата по тютюневия контролъ. Азъ мисля, обаче, че това увеличение нѣма да бѣде значително. Но даже

да стане нужно едно по значително увеличение на разходите съ тая целъ, пакъ ползигъ отъ свободното развитие на тютюновото производство ще бждатъ такива, че ще компенсиратъ нѣколко пѣти загубата отъ увеличението на разходите. Същото може да се каже и на ония, които мислятъ, че прѣмахването на нѣкои стѣснителни разпореждания отъ закона за тютюна ще стане причина да не може да се изкорени съвършенно контрабандата. Загубигъ отъ контрабандата ще се балансира отъ разширението въ производството на доброкачественитъ тютюни, които ще увеличатъ дохода на държавата, благодарение не толкова на строгото облагане на всѣки консомиранъ грамъ тютюнъ съ бандеролъ, колкото съ облагането на експортния тютюнъ съ износно мито. Това има значение, на първо мѣсто, за доброкачественитъ тютюни, производството на които, поради това, трѣбва да бжде насърчено отъ държавата съ всички рационални срѣдства.

* * *

Народо-стопанското значение на тютюновото производство въ нашата страна може да стане още по-голъмо, ако вмѣсто суровъ тютюнъ започнемъ да изнасяме въ чужбина тютюневи фабрики: папироти. тютюнъ за пушене и смѣие. Това ще може да стане, ако успѣемъ да развиемъ у насъ една тютюнева индустрия въ голѣмъ стилъ. Задачата е много трудна, защото ще трѣбва да се боримъ съ конкуренцията на испитани, съ традиция и международна репутация индустрии за тютюневи произведения. Въпреки това, ние трѣбва да направимъ сериозенъ опитъ въ това отношение. Ако съумѣемъ да разрѣшимъ сполучливо тая задача, ние ще имаме една голѣма полза, която ще се прояви въ дѣя направлениа. Първото послѣдствие ще бжде това, че всички суми, получавани като възнаграждение за труда отъ работниците въ чужбина, които се занимаватъ съ прѣработване на нашитъ тютюни, ще останатъ у насъ, заедно съ ония суми, които прѣдставляватъ търговскитъ и индустриалнитъ печалби отъ сжцитъ тютюни. На второ мѣсто раз-

витието на експортната тютюнева индустрия ще даде възможность и за увеличение на доходигъ на държавата отъ тютюна. Тая идея за развитието на експортна тютюнева индустрия у насъ е твърдѣ важна и заслужва сериозното внимание на българскитъ капиталисти. Ала за да бжде тя осъществена, трѣбва да се взематъ много сериозни мѣрки, и то главно въ три направления: 1) като се проучатъ климатическитъ условия за ферментацията на тютюнитъ у насъ 2) като се ангажиратъ първокласни европейски специалисти по смѣиването на тютюнитъ и фабрикацията на папиротигъ и 3) като се изучатъ основателно условията на търговията съ папироти въ международния пазаръ. Всичко това показва, че такова едно дѣло може да разчита на успѣхъ само тогава, когато въ него се вложатъ значителни капиталы. За развитието на експортна папиротна индустрия у насъ ще помогне твърдѣ много евентуалното облагане на суровия тютюнъ съ износно мито. Ако държавата, при такова едно облагане, направи една малка отстъпка въ полза на прѣдначинитъ за експортъ папироти, ние можемъ да бждемъ почти увѣрени въ търговския успѣхъ на такова едно прѣдприятие.

* * *

Много голѣмо ще бжде значението на тютюневото производство и за финансовото стопанство на нашата държава. Досега, па и сега още, неговото значение въ това отношение е ограничено. Досегашнитъ приходи на държавата отъ тютюна у насъ сж били не отъ производството, а отъ консумацията. Къмъ 1911 и 1912 г. съкровището получавало отъ тютюна единъ приходъ отъ около 21.4 мил. лева, отъ който 20.1 мил. лева отъ бандеролъ, 1.05 мил. лева отъ акцизъ върху суровия мѣстенъ и иностраненъ тютюнъ и малко повече отъ 0.25 мил. лева отъ патенти за правопродаване и фабрикуване на тютюнъ. Съгласно съ измѣненята на закона отъ 1914 г. насамъ тютюновитъ ниви, както и всички други трѣбва да плащатъ земенъ данѣкъ, въ размѣръ отъ 2 и 3 лева на декаръ. Като се вземе прѣдъ видъ и по-

слѣдното увеличение на бандерола отъ 1917 г., може да се приеме, че сега за сега съкровището получава ежегодно като приходъ отъ облагането на производството, търговията и консумацията на тютюна и произведенията отъ него не по-малко отъ 60 мил. лева, отъ които 59 мил. лева отъ бандерола, 885,213 лева отъ акцизъ върху мѣстния и иностранный тютюнъ, 471,326 лева отъ патенти за правопродаване и фабрикуване на тютюнъ и около 700,000 лева отъ земенъ данѣкъ върху тютюневитѣ ниви. Както се вижда отъ тия данни, сега за сега най-големиятъ приходъ на съкровището отъ тютюна произхожда отъ облагането на консумацията на послѣдния. Въ бъдеще приходитѣ на съкровището отъ тютюна ще могатъ и ще трѣбва да бъдатъ увеличени; важниятъ въпросъ, който подлежи на разрѣшение е: подъ каква форма трѣбва да стане това увеличение? Дали трѣбва да се увеличи облагането на тютюновата консумация, или пъкъ ще трѣбва да се помисли за едно по осезателно облагане на търговията и производството?

Противъ увеличение облагането на консумацията могатъ да се направятъ двѣ съществени възражения. Увеличението на бандерола ще бѣде едно разширение на косвенитѣ налози въ България, които и безъ това, въ сравнение съ прѣжитѣ налози, сѣ доста много увеличени. Врѣме е вече да се тури край на старата наша данѣчна „политика“, която търсѣше нови източници за съкровището само отъ увеличение на косвенитѣ данѣци. Трѣбва да се помисли и за една сериозна реформа на прѣжитѣ данѣци и особено на данѣка върху земята, който въ сегашната си форма съдържа единъ голѣмъ недостатѣкъ: отъ 25 години насамъ той дава на съкровището само по 20 мил. лева годишно, макаръ че за сѣкция тоя периодъ стойността на нашата реколта се е увеличила три или четири пѣти. България трѣбва да е единствената страна въ свѣта, въ която земеделѣското население, понеже е най-многобройно, плаща най-малко на държавата. Затова новитѣ приходи на съкровището трѣбва да се потърсятъ на първо мѣсто въ едно увеличение на прѣжитѣ данѣци, и най-главно въ увеличението на данѣка върху земята. За едно увеличение на бандеролното

облагане може да се помисли само въ случай, че едно рационално и допустимо увеличение на прѣжитѣ данѣци не бѣде въ състояние да набави на съкровището ония приходи, отъ които то ще има нужда.

Орѣщу увеличението на бандеролното облагане може да се направи и друго едно възражение отъ общъ характеръ. Увеличението на това облагане ще засѣгне чувствително българскитѣ консоматори на тютюна и на папириситѣ, безъ да докосне въ сѣщето врѣме чуждестраннитѣ консоматори на добритѣ български тютюни. Понеже производството на доброкачествения тютюнъ за пушене въ бъдеще ще бѣде въ извѣстна степенъ монополъ на нашата страна, възможно ще бѣде една частъ отъ приходитѣ на съкровището отъ произвеждания у насъ тютюнъ да се събиратъ отъ чуждестраннитѣ консоматори. А това ще може да стане, разбира се, не чрезъ увеличение на бандерола, а по нѣкакъвъ другъ начинъ, а именно, или чрезъ увеличение на цѣнитѣ на прѣдначенитѣ за експортъ доброкачествени тютюни въ новитѣ земи, или чрезъ едно облагане на тия тютюни съ едно износно мито. Първиятъ начинъ би намѣрилъ приложение при едно евентуално монополизирание на експортната търговия съ тютюнъ отъ страна на държавата, а вториятъ — при свободната търговия съ тютюнитѣ. Въ втория случай държавата ще обложи съ данѣкъ не само производителитѣ и чуждестраннитѣ консоматори, но и търговскитѣ печалби отъ тютюна. Износното мито върху тютюна ще засѣгне производителитѣ, чуждестраннитѣ консоматори и търговцитѣ; въ каква степенъ ще бъдатъ засѣгнати тия три категории лица — това ще зависи отъ условията на производството и на международния пазаръ, т. е., отъ условията на търсенето и предлагането. Но още отъ сега може да се каже, че благодарение на монополния характеръ на производството на ароматичнитѣ тютюни въ новитѣ земи, износното мито ще падне въ по-големата си тежестъ върху чуждестраннитѣ консоматори на тия тютюни.

Кой отъ двата режима — дали онзи на държавния монополъ на търговията съ тютюна, или другиятъ на свободната търговия, отговаря повече на голѣ-

митъ финансови и народо-стопански интереси на нашата страна? По тоя въпросъ е ризисквано досега у насъ доста много. Азъ нѣмамъ намѣрение да разглеждамъ подробно съображенията, които говорятъ за или противъ едната или другата система: това интересуващиятъ се ще намѣри въ съотзѣтната литература. Моего намѣрение се ограничава въ това, да изгъкна набързо най-важнитѣ съображения, които трѣбва да ни ръководятъ при избиране на едната или другата система, и то специално съ огледъ къмъ особнитѣ условия на тютюновото производство въ новитѣ земи.

Въ полза на държавния монополъ на търгонията съ тютюна говорятъ нѣколко съображения. Първото съображение, което, на пръвъ погледъ, говори въ полза на монопола, е, че всичкитѣ търговски печалби отъ тютюна ще отидатъ въ полза на съкровището. Друго едно съображение може да се потърси въ обстоятелството, че при държавенъ монополъ на тютюновия износъ, изгледитѣ на контрабандната експортна търговия ще бждатъ по-малко благоприятни, отколкото при свободенъ експортъ съ значително износно мито, понеже прѣдначениятъ за експортъ тютюнъ ще се изнася не отъ многочисленитѣ складове на търговцитѣ, а отъ ония на държавата. На трето мѣсто би могло да се допусне, че при една рационална финансова политика, цѣнитѣ, които ще се плащатъ на производителитѣ на тютюна отъ страна на държавата, биха могли да бждатъ по-високи, отколкото ония, които биха се плащали отъ търговцитѣ. Последното съображение би имало значение при прѣдположението, че държавата би се ръководила поне толкова отъ фискални съображения, колкото и отъ народно-стопански, което е твърдѣ невѣроятно, особно като се взематъ прѣдъ видъ особнитѣ условия и финансови традиции на нашата държава.

Противъ въвеждане на монопола върху износната търговия съ тютюна говорятъ по-многобройни и по-основателни съображения. Изглежда, че тоя монополъ е несъвмѣстимъ съ интереситѣ на тютюновото производство, тъй като у насъ сж особни както условията на производството на доброкачественитѣ тютюни, и затѣва

мжчно примирими съ монопола, така и ония на държавното управление, които пъкъ мсгатъ да направятъ всѣка по-широка намѣса на държавата въ тютюновото производство гибелна за послѣдното. Прѣди всичко азъ не виждамъ, какъ би могла да се организира търговията съ тютюнитѣ по единъ бюрократиченъ начинъ, чрѣзъ чиновници. Тютюновата търговия носи особенъ характеръ, защото тя не е само купуване, продаване и транспортъ, но още и сортиране на тютюнитѣ. Сортирането на тютюнитѣ въ новитѣ земи има особно значение, защото отъ начина на сортирането на тютюна зависи въ голѣма степенъ цѣната, която може да се получи за него. При свободната търговия личниятъ интересъ на търговеца кара послѣдния да обръща особно внимание върху тая операция надъ тютюна. Кой може да ни гарантира, че чиновницитѣ на държавата ще бждатъ сжщо толкова внимателни и усърдни въ това отношение? При това нѣма никакво съмнѣние, че събирането, сортирането и експедирането на тютюнитѣ съ помощта на държавни чиновници, които може би ще бждатъ застъпници на правилото, че „царската работа не се свършва“, ще струва много по-скъпо, отколкото извършването на всички тия операции отъ хората на частната инициатива, както поради по-слабата интензивностъ на труда, така и вслѣдствие развалянето на едва частъ отъ тютюнитѣ, което сигурно ще става, когато трѣбва да се чака дълго за да се разрѣши нѣкой споренъ въпросъ съ комисия или пъкъ съ много писма и отношения. Държавнитѣ чиновници не биха могли да се приспособятъ и къмъ особнитѣ отношения, които въ новитѣ земи сжществуватъ между производители и търговци. Благодарение на патриархалнитѣ навици на тютюнопроизводителитѣ въ новитѣ земи, търговцитѣ съ тютюнъ сж не само купувачи на тютюна отъ производителитѣ, но и тѣхни банкери, на дори и тѣхни застъпници и прѣдставители прѣдъ властитѣ. Когато на единъ тютюнопроизводителъ отъ новитѣ земи потрѣбватъ пари, той прѣди всичко се обръща къмъ търговеца, който е неговъ клиентъ, и получава отъ него исканата сума на довѣрие, веднага и безъ никакви формалности. Сжщсто става, когато тютюнопроиз-

водителът има нужда от някакво застъпничество, ръководство или указание от какъвто и да е характер: търговецът е, така да се каже, консултът на тютюнопроизводителитъ, които му доставят тютюнъ. Тия отношения ще бъдат невъзможни между тютюнопроизводителитъ и учреденията, на които ще бъде възложено купуването и плащането на тютюнитъ. А пък тия отношения иматъ твърдъ важно значение за едно население съ примитивни схващания и високъ моралъ, какво е турското. Много е опасно, оная сложна бюрократическа машинария, която би заместила свободната тютюнева търговия, да не изплаши и отчае турското население, безъ което сега за сега тютюновото производство въ новитъ земи е невъзможно.

Единъ другъ голъмъ въпросъ при монополната организация на експортната търговия съ тютюна е установяването на цѣнитъ, по които държавата ще купува тютюнитъ отъ производителитъ и по които ще ги продава въ чужбина. Прѣди всичко съществува опасностъ, че държавата, ръководена отъ чисто фискални съображения, може да установява низки цѣни на произведения тютюнъ, което ще се отрази най-напрѣдъ върху производството на финитъ, най-доброкачествени тютюни, цѣнитъ на които винаги сж били твърдъ високи. Тая опасностъ ще бъде толкова по-голѣма, колкото по чести биха били колебанията въ установяванитъ отъ държавата цѣни. При врѣмenni финансови затруднения, държавата лесно би изпаднала въ изкушението да набави приходитъ, които ѝ недостигатъ, чрезъ едно намаление въ цѣнитъ на произведения тютюнъ. При такива чести изменения въ нивото на цѣнитъ, производителитъ биха били лишени отъ всякаква сигурна основа за прѣдвиждане, а това би се отразило несъмнѣно врѣдно върху производството. Отъ друга страна, за бюрократическото учредение, което ще се занимава съ изкупуване на тютюнитъ би било твърдъ мъчно да се справи, при установяване на цѣнитъ, съ безкрайното разнообразие на тютюннитъ въ новитъ земи, съ което търговецитъ се справятъ по-лесно благодарение на обстоятелството, че работятъ на свой рискъ и за своя смѣтка. Държавата ще

бъде сигурно принудена да прибѣгне до едно изкуствено ограничение въ броя на тютюневитъ разновидности до едно приравняване на тютюни отъ различни качества, а това ще стане причина за голѣми оцетязания на производителитъ.

Не по-малко трудно ще бъде установяването на ония цѣни, на които прѣдначенитъ за експортъ тютюни трѣбва да бъдатъ продадени. За да се избере цѣлата мъчнотия въ това отношение добръ е да си припомнимъ, че тютюнитъ отъ новитъ земи ще бъдатъ монополъ за нашата страна, или почти монополъ, защото ще бъдатъ произвеждани почти само у насъ. Тия тютюни, слѣдов., нѣма да подлегнатъ на ударитъ на конкуренцията въ такава степенъ, въ каквато точи може да се констатира за обикновенитъ тютюни. Кой ще опрѣдѣля въ такъвъ случай експортната цѣна на тютюна? Очевидно е, че тютюнитъ ще се продаватъ на цѣни, които ще се уговарятъ между чуждестраннитъ купувачи и държавата. Тая перспектива отваря широко вратитъ за съмнѣние и опасения отъ различно естество. Отъ какво ще се ръководи държавата, когато ще опрѣдѣля цѣнитъ, на които ще се продава тютюнътъ? На тоя въпросъ е много мъчно да се отговори. Можемъ ли да бъдемъ гарантирани, че при особнитъ условия на нашия общественъ и политически животъ, продажбата на тютюнитъ ще става винаги при възможно най-високитъ цѣни? Азъ се боя да дамъ на тоя въпросъ положителенъ отговоръ. Положението би станало още по-опасно, ако при продажбата на тютюна въ странство се намѣсятъ и интереси на такива чужди държави, влиянието на които не може да се не чувства у насъ.

Най-сетнѣ трѣбва да се обърне внимание и на още една страна на въпроса: голѣмо нещастие ще бъде за тютюновото производство, ако събирането на тютюна и опрѣдѣлянето на цѣнитъ, които ще се плащатъ на производителитъ, се повѣри на чиновници съ широки и неустановени морални схващания. А това, при нашитъ условия, е твърдъ възможно. Още по-лошо би било, ако опрѣдѣлянето на цѣнитъ и изобщо цѣлата държавна търговия съ тютюнитъ се постави въ услуга на партизан-



скитѣ интереси на наши политически партии, които въ тютюновоюа търговия биха потърсили едно ефикасно сръдство, за да влияятъ върху политическото настрояние на тютюнопроизводителитѣ. При тия възможности монополизиранието на търговията съ тютюна отъ страна на държавата ни се вижда като нѣщо твърдѣ опасно и нежелателно

Ето защо азъ смѣтамъ, че монополътъ върху износната тютюнева търговия не може да се прѣдпочете отъ народо стопанско гледище прѣдъ свободната търговия съ износно мито върху тютюна. Последниятъ начинъ за увеличение на доходитѣ на държавата отъ тютюновото производство, отговаря повече на нуждитѣ на производството, особно на интензивното производство на фини и разнообразни тютюзи въ новитѣ земи.

Срѣщу свободната търговия съ тютюна може да се отправи едно основателно възражение и то е, че при извѣстни условия, напр., при картелиране на търговцитѣ, могатъ да бждатъ подбити цѣнитѣ, които ще се плащатъ на производителитѣ. Но държавата може винаги, при такава една възможность, да се намѣси и защити интереситѣ на производителитѣ. Трѣбва, обаче, да се има прѣдъ видъ, че едно систематическо, продължително и значително подбиване на цѣнитѣ на доброкачественитѣ тютюзи нѣма да бжде възможно, защото ще бже противъ интереситѣ на самитѣ търговци, тъй като ще прѣдизвика намаление на производството.

Облагането на експортния тютюнъ, а въ случай че се развие у насъ и папирозна индустрия — облагането на експортнитѣ папирози съ сжщо такава мито — е най рационалното сръдство за увеличение доходитѣ на съкровището отъ тютюна. Тютюновото производство ще създаде по тоя начинъ едно ново и значително перо въ бюджета на държавата. Отъ това гледище ние ще трѣбва високо да цѣнимъ тютюновото производство у насъ, и особно ония нови области на страната, въ които расте каймакътъ на тютюна — областитѣ край Бѣлото море.

